

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко
« 30 » серпня 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи наукових досліджень

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2018 р.

Голова _____

(Міроненко Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Бова Олександр Васильович, кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії

Протокол № 1 від “ 30 ” серпня 2018 р.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії

Корнус О.Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Вибіркова
		Рік підготовки:
2-й		
Семестр		
3-й		
Лекції		
38 год.		
Практичні		
38 год.		
Лабораторні		
Самостійна робота		
70 год.		
Консультації:		
4 год.		
	Вид контролю: залік	
Загальна кількість годин – 150		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення курсу «Основи наукових досліджень» є опанування елементів дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості, зокрема, навчитися формулювати задачі, вміти добирати й аналізувати необхідну інформацію за темою наукового географічного дослідження; приймати рішення; узагальнювати результати досліджень і формулювати висновки; за результатами досліджень підготувати науковий звіт, доповідь чи статтю.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теоретико-методичні основи пізнання в наукових дослідженнях;
- загальнонаукові, конкретно-наукові та спеціальні методи наукових досліджень, розуміти їх зміст, функції та підходи їх застосування;
- основні методологічні та методичні підходи до вивчення конкретних об'єктів, явищ чи процесів, тобто знати методологію наукових досліджень.

вміти :

- дати обґрунтоване поняття методології та методики наукових досліджень, поняття наукового методу;
- вибрати напрями наукового дослідження;
- розробляти (складати) програми фізико-, соціально-економічного та економіко-географічного дослідження певного об'єкта, явища чи процесу;
- працювати з джерелами інформації;
- збирати первинну наукову інформацію;
- опрацювати та аналізувати зібрану інформацію, використовуючи сучасну методологію наукових досліджень;

- формулювати висновки та пропозиції;
- оформляти результати наукових досліджень;
- аргументовано виступати з доповідями за підсумками творчої наукової роботи;
- впроваджувати результати досліджень в практику.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з основ наукових досліджень; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

3. Розподіл балів, які отримують студенти для заліку

Поточний контроль							Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	К. р.	60
5	5	5	5	10	5	5	20	
Самостійна робота							40	100
	5	5	10	10	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

4. Засоби діагностики результатів навчання

Питання для поточного контролю знань

Питання 1. Дайте визначення поняття науки:

- A. Процес пізнання закономірностей об'єктивного світу.
- B. Система знань об'єктивних знань природи, суспільства і мислення, які перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті діяльності людини.
- C. Особлива форма суспільної свідомості.
- D. Динамічна система знань.
- E. Усе разом.

Питання 2. Дайте визначення гіпотези:

- A. Матеріалізоване визначення наукової ідеї.
- B. Наукове припущення, для висунення пояснення.
- C. Структурний елемент теорії пізнання.
- D. Формування певних наукових положень.
- E. Вихідний момент пошуку, дослідження істини.

Питання 3. Назвіть стадії формування гіпотези:

- A. Накопичення фактичного матеріалу та висунене припущення.
- B. Аналіз наукових та теорій джерел.
- C. Виведення із припущення наслідків.
- D. Аналіз існуючих уявлень про проблему.
- E. Перевірка на практиці отриманих результатів і уточнення (підтвердження) гіпотези.

Питання 4. В сонові класифікації пошук методом є: наук. Головним.

- A. Методологічний.
- B. Гносеологічний.
- C. Логічний.
- D. Історичний.
- Комплексний.

Питання 5. Назвіть об'єкти наукової діяльності:

- A. Науково-педагогічні працівники.
- B. Студенти., асистенти.
- C. Вчені.
- D. Наукові працівники.
- E. Всі разом.

Питання 6. Категорії – це:

- A. Положення, які сприймаються без доказів.
- B. Головне вихідне положення будь-якої теорії.
- C. Відображення найбільш суттєвих властивостей предмету.
- D. Форма логічного мислення, поняття в якій розкривається внутрішні, суттєві сторони та відносини досліджуваних об'єктів.
- E. Це форма зв'язку між аргументом і тезою

Питання 7. Назвіть ознаки наукової школи:

- A. Наявність кандидатів і докторів наук.
- B. Оригінальність методами досліджень.
- C. Наявність відповідної матеріальної бази.
- D. Значущість отриманих наукових результатів у певній галузі.
- E. Велика кількість опублікованих робіт у певній галузі.

Питання 8. Які із названих наук відносяться до суспільних?

- A. Психологія.
- B. Педагогіка.
- C. Логіка.
- D. Соціологія.
- E. Філософія.

Питання 9. головною функцією є:

- A. Участь у розвитку науково-технічного прогресу.
- B. Участь у вдосконаленні матеріального виробництва.
- C. Участь у забезпеченні ефективності управління.
- D. Участь у накопиченні фактів та розкритті закономірностей навколишнього світу.
- E. Участь у розробці наукової проблеми.

Питання 10. Закон – це:

- A. Те, що потрібно дозволяти.
- B. Положення, яке використовується для доведення теореми, аксіоми).
- C. Внутрішній суттєвий стійкий взаємозв'язок явищ у природі й суспільстві.
- D. Це форма зв'язку між доказом і теорією.
- E. Логічна процедура встановлення і етичності будь-якого твердження.

Питання 11. Способи розміщення в списку літературних джерел

- A. Хронологічно.
- B. В порядку посилань у тексті.
- C. В алфавітному порядку за першою літерою прізвища.
- D. В алфавітному порядку.
- E. Все зазначене вірно.

Питання 12. За якими критеріями визначається якість інформації в науковому дослідженні:

- A. Цільове призначення.
- B. Цінність і надійність.
- C. Достовірність і достойність.
- D. Дискретність і безперервність
- E. За всіма зазначеними критеріями.

Питання 13. Об'єкт дослідження – це:

- A. Підприємство або галузь.
- B. Те на, що спрямований процес пізнання.
- C. Навколишній матеріальний світ і його відображення у свідомості людини.
- D. Явище або процес, обраний для пізнання.
- E. Фактори та взаємовідносини між ними.
- A. Властивості явищ, процесів, досліджені з певною метою.

Питання 14. Емпіричний рівень пізнання – це:

- A. Описування.
- B. Вимірювання.
- C. Експеримент.
- D. Спостереження.
- E. Все разом.

Питання 15. За яких умов гіпотеза переконлива?

- A. Не суперечить принципам наукового пізнання.
- B. Враховує раніше відомі науці закони.
- C. Принципово перевіряється.
- D. Логічно не суперечить.
- E. Усе зазначене правильне.

Питання до підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень»

1. Наука як система знань. Функції та розуміння науки. Віра.
2. Етапи наукового пізнання. Схема послідовності наукового дослідження З.Е. Дзеніса.
3. Науково-технічна інформація
4. Методологія наукових досліджень.
5. Методи наукового пізнання як основа наукової творчості.
6. Основні рівні наукового пізнання.
7. Формулювання теми, мети і завдань наукового географічного дослідження
8. Організація процесу географічного дослідження.
9. Основні етапи здійснення наукового географічного дослідження.
10. Об'єкт і предмет географічного дослідження.
11. Методи географічних досліджень: картографічний, історичний, статистичний, математичні методи та ін.
12. Основи проведення фізико-географічних досліджень. Підготовчий період, польовий етап, камеральні розрахунки.
13. Основи виконання економіко-географічних досліджень. Джерела інформації. Прийоми обробки статистичних показників. Структурні показники.
14. Загальні вимоги і правила оформлення науково-дослідної роботи з географії.
15. Структура наукової роботи з географії.
16. Вимоги до оформлення різних структурних частин наукової роботи з географії.
17. Рецензування наукової роботи.
18. Наукова доповідь.
19. Суть теорії кореляції та її значення у географічних дослідженнях.
20. Рангова кореляція та її значення у географічних дослідженнях.

21. Множинна і окрема кореляція та їх значення у географічних дослідженнях.
22. Призначення статистичних показників.
23. Різновиди статистичних показників та її значення у географічних дослідженнях.
24. Види похибок та її значення у географічних дослідженнях.
25. Статистичні сукупності та їх кількісні ознаки.
26. Способи відбору об'єктів у вибірку.
27. Способи отримання кількісної інформації в географічних дослідженнях.
28. Теорія і гіпотеза та їх значення у географічних дослідженнях.
29. Об'єкт і предмет дослідження, їх формулювання у науковому географічному дослідженні.
30. Спостереження, збір і представлення даних, їх класифікація.
31. Тема, мета і завдання курсової роботи.
32. Тема, мета і завдання дипломної роботи.
33. Тема, мета і завдання магістерської роботи.
34. Поняття про генеральну і вибіркочну статистичні сукупності.
35. Дайте характеристику головних способів відбору об'єктів до вибіркової сукупності.
36. Структура географічної науки, її місце загальній у системі наук.
37. Природничо-науковий блок географічних дисциплін.
38. Загальні та галузеві суспільно-географічні дисципліни.
39. Дайте характеристику основних статистичних показників, які характеризують середнє значення.
40. Роль і значення середньої арифметичної у географічних дослідженнях
41. Наукове дослідження. Теоретичні і прикладні дослідження. Послідовність етапів наукового дослідження.
42. Основні етапи розвитку географічної науки.
43. Географічна наука у античний час.
44. Географічна наука у епоху Середньовіччя.
45. Об'єкти дослідження фізичної географії.
46. Об'єкти дослідження суспільної географії.
47. Завдання географії в сучасну епоху.
48. Суть кореляційного аналізу. Пряма і зворотна кореляційна залежність
49. Об'єкти дослідження економічної географії.
50. Принципи географічних досліджень.

5. Програма навчальної дисципліни

5.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I. Поняття про науку як систему знань. Географічна наука

Тема 1. Наука як система знань.

1. Сутність науки.
2. Зміст та класифікація наук.
3. Понятійний апарат.
4. Науково-технічна інформація.
5. Організація наукової діяльності в Україні.

Тема 2. Наукові дослідження.

1. Процес наукового дослідження, його характеристика та етапи проведення.
2. Загальна схема наукового дослідження.

Тема 3. Методика підготовки і оформлення рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт.

1. Види навчально-дослідницьких робіт
2. Структура та технічне оформлення курсових та дипломних робіт

Тема 4. Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження.

1. Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження.
2. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.

3. Наукова монографія, наукова стаття, теза доповіді.
4. Реферат, доповідь, виступ, книги
5. Методика підготовки та оформлення публікацій до видання.

Тема 5. Основні методи наукових досліджень та їх характеристика.

1. Поняття наукового методу та його основні риси.
2. Система методів дослідження.
3. Загальнонаукові методи.
4. Конкретно-наукові та спеціальні методи.
5. Принципи географічних досліджень і класифікація наукових методів.

Розділ II. Організація процесу географічного дослідження

Тема 6. Наукові парадигми в географії.

1. Хорологічна парадигма.
2. Системна парадигма в географії. Концепція геосистем.
3. Модельна парадигма.
4. Геоекологічна парадигма.
5. Парадигма взаємодії суспільства і природи.
6. Менш поширені парадигми й концепції.

Тема 7. Географічні дослідження: методологічний огляд.

1. Особливості і принципи географічних досліджень.
2. Об'єкти географічних досліджень.
3. Польові та камеральні дослідження.
4. Організація польових досліджень. Джерела первинної інформації.
5. Збирання географічних даних. Представлення інформації.
6. Опис та вимірювання.
7. Якісні та кількісні характеристики географічних об'єктів.
8. Наукова географічна мова.
9. Просторове впорядкування географічної інформації.
10. Систематика географічних об'єктів по вертикалі та по горизонталі.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.
РОЗДІЛ I. Поняття про науку як систему знань. Географічна наука						
Тема 1. Наука як система знань.	14	4	2	-	8	
Тема 2. Наукові дослідження.	16	4	2	-	10	
Тема 3. Методика підготовки і оформлення рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт.	20	6	4	-	10	
Тема 4. Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження.	20	4	6	-	10	
Тема 5. Основні методи наукових досліджень та їх характеристика.	34	8	10	-	2	14
<i>Усього</i>	104	26	24	-	2	52
РОЗДІЛ II. Організація процесу географічного дослідження						
Теми 6. Наукові парадигми в географії.	20	4	6	-	10	
Тема 7. Географічні дослідження: методологічний огляд.	26	8	8	-	2	8
<i>Усього</i>	46	12	14	-	2	18
Усього годин	150	38	38	-	4	70

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Формулювання теми, мети та завдань наукового дослідження	2
2	Вимоги і правила оформлення науково-дослідної роботи	2
3	Рецензування та анотування наукових робіт	4
4	Підготовка наукових доповідей і складання тез	6
5	Організація процесу географічного дослідження. Основні етапи роботи. Об'єкт і предмет дослідження	4
6	Отримання кількісної інформації і групування даних.	4
7	Картографічний метод дослідження	2
8	Порівняльно-географічний метод	4
9	Кількісний метод у географії. Розрахунок основних статистичних показників	4
10	Основи кореляційного методу	4
11	Розрахунок емпіричних залежностей. Географічне моделювання і прогнозування	2
	<i>Усього</i>	38

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

6. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Корнус А. О. Основи наукових досліджень : Методичні вказівки до виконання практичних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус, О. Г. Корнус ; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 32 с.
2. Корнус О. Г. Систематизація і класифікація в географії : Методичні вказівки до вивчення теми курсу «Основи наукових досліджень» / О. Г. Корнус, А. О. Корнус. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 28 с.
3. Богадьова Л. М. Основи методики суспільно-географічного дослідження особистих господарств населення / Л. М. Богадьова // Культура народів Причорномор'я. – 2005. – №68. – С. 125-129.
4. Голубчик М. М. Теория и методология географической науки : [учеб. пособие для студ. вузов по спец. 012500 «География»] / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов, А. Н. Носонов. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. – 463 с.
5. Жучкова В. К. Методы комплексных физико-географических исследований : Учеб. пособие для студ. вузов / В. К. Жучкова, Э. М. Раковская. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.
6. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : Навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв; під наук. ред. В. О. Дроздова. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 239 с.
7. Кравець О. М. Основи наукових досліджень у секції географічного краєзнавства / О. М. Кравець // Географія. – 2007. – №15/16. – С. 77-79.
8. Пилипенко І. О. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області) : Навчальний посібник. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2007. – 112 с.

9. Пилипчук М. І. Основи наукових досліджень : Підручник / М. І. Пилипчук, А. С. Григор'єв, В. В. Шостак. – К. : Знання, 2007. – 270 с.
10. Пузаченко Ю. Г. Математические методы в экологических и географических исследованиях : учебное пособие / Ю. Г. Пузаченко. – М. : Академия, 2004. – 416 с.
11. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : Навч. посіб. / В. І. Романчиков. – К. : Центр учб. літ., 2007. – 254 с.
12. Соловйов С. М. Основи наукових досліджень / С. М. Соловйов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 176 с.
13. Удовиченко В. В. Методи комплексних географічних досліджень: Навчально-методичний комплекс / В. В. Удовиченко. – Суми, 2008. – 126 с.

Додаткові:

13. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
14. Масляев В. Н. Методы геоэкологических исследований : Учебное пособие / В. Н. Масляев, М. В. Кустов, А. В. Кирюшин. – Саранск, 2000. – 48 с.
15. Немець Л. М. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні : Монографія / Л. М. Немець, Я. Б. Олійник, К. А. Немець. – Х. : РВВ ХНУ, 2003. – 160 с.
16. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : Навчальний посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2001. – 560 с.
17. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : Навчальний посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.
13. Удовиченко В. В. Методи комплексних географічних досліджень: Навчально-методичний комплекс / В. В. Удовиченко. – Суми, 2008. – 126 с.
13. Чорний С. Г. Кількісні методи в географії. Рукопис / С. Г. Чорний. – Херсон, 2003. – 105 с.

7. Інформаційні ресурси

1. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=109
2. Вимоги до оформлення магістерської роботи, типові помилки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://e-works.com.ua/work/6198_Vimogi_do_oformlennya_magisterskoi_roboti_tipovi_pomilki.html
3. Наукова монографія, наукова стаття, теза доповіді. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-3043.html>

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- Корнус А. О. Основи наукових досліджень : Методичні вказівки до виконання практичних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус, О. Г. Корнус ; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 32 с.
- Корнус О. Г. Систематизація і класифікація в географії : Методичні вказівки до вивчення теми курсу «Основи наукових досліджень» / О. Г. Корнус, А. О. Корнус. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 28 с.
- підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури;
- ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці).